

Vergaderjaar 2009–2010

27 830

Materieelprojecten

Nr. 67

BRIEF VAN DE STAATSSECRETARIS VAN DEFENSIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 28 oktober 2009

INLEIDING

De Nederlandse AH-64D Apache-gevechtshelikopters hebben de zogenaamde *Block I* configuratie en moeten worden gemoderniseerd. Niet alleen kent de *Block I* Apache een aantal operationele beperkingen, maar bovendien zal de Amerikaanse landmacht de *Block I* configuratie vanaf omstreeks 2016 niet langer ondersteunen. Op 30 oktober 2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 56) heb ik de Kamer geïnformeerd over de behoeftestelling voor het project *Apache Block II upgrade*. Met deze brief informeer ik de Kamer over de resultaten van de gecombineerde (voor)studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-fase) van dit project.

BEHOEFTE

Aanleiding

De Nederlandse AH-64D Apache-gevechtshelikopters zijn de afgelopen jaren ingezet in Afrika, Irak en Afghanistan. Ze zijn van grote waarde gebleken voor de ondersteuning van de eigen troepen. De huidige *Block I* configuratie van de Apache kent echter beperkingen die gevolgen hebben voor de operationele effectiviteit. Het gaat daarbij vooral om de beperkte mogelijkheid snel een beeld van de tactische situatie te verkrijgen (*situational awareness*) en om de beperkte tactische informatie-uitwisseling met andere helikopters, vliegtuigen en grondeenheden. Een goede *situational awareness* is onder meer van belang voor de beperking van het risico van (ongewenste) nevenschade. Voor de Nederlandse Apaches is dan ook een modificatie nodig naar de *Block II* configuratie. De *Block II* Apache is een bestaande configuratie van de Apache waarvan er momenteel wereldwijd al meer dan 300 stuks in gebruik zijn. Voorts is van belang dat de Verenigde Staten hun *Block I* Apachevloot omstreeks 2016 zullen hebben aangepast, waarna de technische ondersteuning van de *Block I* configuratie wordt gestaakt. Hierdoor kan de huidige versie van de

Nederlandse Apaches vanaf 2016 niet meer op een verantwoorde wijze in stand worden gehouden.

Kwalitatieve behoefte

Tijdens de B/C/D-fase is informatie verkregen op grond waarvan de behoefte nader is uitgewerkt. De kwalitatieve behoefte behelst zowel apparatuur als software en omvat de volgende functionaliteiten.

Digitale kaart. De *Block I* Apache beschikt niet over een digitale kaart. Tactische informatie, zoals routes, posities van doelen en eigen eenheden wordt in de cockpit als gekleurde symbolen weergegeven tegen een zwarte achtergrond. De vliegers moeten deze symbolen zelf vergelijken met hun papieren kaarten voor navigatie en uitvoering van de missie. Dit leidt tot tijdverlies. Daarom bestaat behoefte aan een digitale kaart waarmee de kaartgegevens als achtergrond van de tactische informatie worden weergegeven. Met een digitale kaart krijgen de vliegers sneller en beter een beeld van de tactische situatie.

Opslagcapaciteit Data Transfer Cartridge Missies worden grotendeels op de grond voorbereid. De informatie die van belang is voor de missie wordt met een *Data Transfer Cartridge* (DTC) in de Apache geladen. De huidige DTC heeft een beperkte opslagcapaciteit. Voor het laden van de digitale kaarten en de gedetailleerde missiegegevens uit het missieplanningssysteem bestaat de behoefte aan een DTC met een aanzienlijk grotere opslagcapaciteit.

Improved Data Modem. Ten behoeve van de *situational awareness* wordt in toenemende mate gebruik gemaakt van informatie die andere eenheden via (data)communicatiesystemen leveren. De uitwisseling van deze informatie gebeurt in tactische netwerken waarop steeds meer systemen zijn aangesloten. De Apaches moeten samenwerken met een groot aantal uiteenlopende eenheden van verschillende nationaliteiten. De interoperabiliteit van de *Block I* Apache is zeer beperkt. Met het huidige *Improved Data Modem* is weliswaar datacommunicatie mogelijk, maar in de praktijk beperkt die zich tot de uitwisseling van doelcoördinaten met andere Apaches. Bovendien is de verbindingssnelheid te laag voor de uitwisseling van grotere hoeveelheden data. De interoperabiliteit van Apaches vereist een verbetering van de capaciteiten van het *Improved Data Modem* (IDM).

Video downlink/uplink. Met de *Block I* Apache is het niet mogelijk foto- of videobeelden te ontvangen of te verzenden. Dit belemmert de samenwerking met een *Forward Air Controller* (FAC) bij het geven van luchtsteun. De samenwerking gebeurt nu door middel van spraak. Om te voorkomen dat wapens verkeerd worden ingezet moet bij herhaling mondeling worden bevestigd dat het juiste doel is geïdentificeerd. Dit kost veel tijd. Bij andere krijgsmachten beschikken *Forward Air Controllers* en wapenplatforms in toenemende mate over de mogelijkheid om videobeelden uit te wisselen. Ook Nederlandse *Forward Air Controllers* en F-16's beschikken over deze capaciteit en de ervaringen zijn positief. Het gebruik van videobeelden levert een aanzienlijke tijdwinst bij de identificatie van doelen. Ook de Apaches moeten van een vergelijkbare *video downlink/uplink* capaciteit worden voorzien.

Mode 5 IFF systeem. Om op een radar onderscheid te kunnen maken tussen de eigen en vijandelijke eenheden wordt gebruikgemaakt van *Identification Friend or Foe* (IFF) systemen. De Navo-standaard is nu nog *Mode 4*. Over enige tijd zal het verbeterde *Mode 5* systeem de standaard worden. De overgang van *Mode 4* naar *Mode 5* is door de Navo voorzien

voor de periode 2010 tot 2018. Eerst komen de offensieve wapensystemen aan de beurt, gevolgd door de overige systemen. Eenheden die daarna niet over *Mode 5* beschikken, worden niet meer toegelaten tot een operatiegebied. De Nederlandse Apache beschikt niet over *Mode 5* en moet dus worden gemodificeerd om aan de nieuwe standaard te voldoen.

Blue Force Tracking. Een gebrek aan tijdige en accurate informatie kan tot gevolg hebben dat eigen troepen zich ophouden vlakbij aanvalsdoelen zonder dat vriendschappelijke troepen hiervan op de hoogte zijn. Hierdoor bestaat het risico dat de eigen troepen door vriendschappelijke troepen onder vuur worden genomen (*fratricide*). Om de kans hierop zo klein mogelijk te maken is voor de Apache behoefte aan een Blue Force Tracking (BFT) systeem, dat de locatie van de eigen troepen weergeeft.

Processors en databus. De Apaches zijn uitgerust met een intern netwerk (*databus*) dat de elektronische systemen, zoals sensoren, wapen-processors, radio's en wapensystemen met elkaar verbindt. De informatiestromen op de databus worden bestuurd door processors die thans maximaal belast zijn. Daarom zijn sterkere processors nodig. Om de grotere informatiestromen te kunnen verwerken moet ook de databus worden vervangen.

Software. De overgang van *Block I* naar *Block II* vereist een *upgrade* van de software.

Aanpassing vluchtsimulator. Voor de training van de bemanningen wordt gebruik gemaakt van de Apache-vluchtsimulator op de vliegbasis Gilze-Rijen. Voor een goede aansluiting van de simulatortraining bij de realiteit is het noodzakelijk dat de configuratie van deze simulator zoveel mogelijk overeenkomt met die van het toestel zelf. Hierdoor moet ook de vluchtsimulator worden gemodificeerd naar de *Block II* standaard.

Overige behoeften. Naast de pakketten voor de modificatie van de Apaches en de vluchtsimulator bestaat behoefte aan opleidingen, leermiddelen, aanpassing van de documentatie, testapparatuur en initiële reservedelen voor de *Block II* componenten. Voor een verbetering van de instandhouding en de vliegveiligheid omvat het *Block II* modificatiepakket tevens een aantal kleine technische aanpassingen van de helikopter.

Kwantitatieve behoefte

De onderdelen van de *Block II* upgrade zijn geïntegreerd in de Apache-helikopter. De *upgrade is daardoor toestelgebonden. De kwantitatieve behoefte betreft daarom de modificatie van de gehele Nederlandse vloot van 29 toestellen en van de vluchtsimulator.*

VERWERVINGSVOORBEREIDING

Verwervingsstrategie

De *Block II* upgrade is een geheel van complexe systemen dat verregaand is geïntegreerd in de overige systemen van de helikopter. Bij de instandhouding van de gemoderniseerde helikopter wordt Defensie, evenals bij de huidige *Block I* Apaches, ondersteund door de Amerikaanse landmacht. Bovendien zijn de gerubriceerde gegevens voor gebruik en onderhoud evenals de software uitsluitend via de Amerikaanse landmacht verkrijgbaar. Voor de verwervingsstrategie komt daarom alleen *Foreign Military Sales* via de Amerikaanse overheid in aanmerking. Standaardisatie op basis van de Amerikaanse *Block II* versie biedt tevens operatio-

nele, logistieke en financiële voordelen. Daarom heeft verwerving van de Amerikaanse *Block II upgrade* plaats via *Foreign Military Sales*.

De productie van *Block II* modificatiepakketten wordt binnenkort gestaakt. De laatste bestelmogelijkheid is eind 2009. Met aansluiting op korte termijn bij de laatste Amerikaanse bestelling van de *Block II upgrade* kan Nederland door schaalvoordelen profiteren van een gunstige stuksprijs. Hiertoe zal Nederland uiterlijk eind 2009 de benodigde overeenkomst, een *Letter of Offer and Acceptance* (LOA), met de Amerikaanse overheid moeten sluiten.

Planning en uitvoering

De Amerikaanse landmacht zal de technische ondersteuning van de *Block I* configuratie omstreeks 2016 staken. Het is dan ook van belang dat de *Block II* modificatie van de Nederlandse Apache-gevechtshelikopters uiterlijk in 2015 wordt voltooid. Door eind dit jaar aan te sluiten bij de laatste *Block II* bestelling van de Amerikaanse landmacht zijn tijdig modificatiepakketten beschikbaar voor een proefmodificatie in 2012 en vervolgens voor de modificatie van de gehele vloot in de periode 2013 tot en met 2015. De modificatie van de vluchtsimulator wordt in 2013 uitgevoerd.

De 21 in Nederland gestationeerde Apaches worden gemodificeerd bij het Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW) van de Defensie Materieel Organisatie (DMO). De reguliere capaciteit van het LCW voor onderhouds- en modificatiewerkzaamheden aan helikopters is niet voldoende om de modificatie geheel in eigen beheer uit te kunnen voeren. Daardoor is de inhuur van extern personeel noodzakelijk. De uitgaven voor inhuur komen ten laste van het projectbudget. Daarnaast heeft Defensie geen personeel beschikbaar voor de modificatie van de acht in Fort Hood in de Verenigde Staten gestationeerde Apaches. Deze modificatie moet worden uitbesteed.

De Amerikaanse landmacht laat haar *Block II* modificaties uitvoeren bij Boeing. Ook de acht in de Verenigde Staten gestationeerde Nederlandse Apaches zullen bij Boeing worden gemodificeerd.

De modificatie van de vluchtsimulator zal op de vliegbasis Gilze-Rijen worden uitgevoerd door een team van Boeing en de Amerikaanse landmacht. Defensie heeft hiervoor niet de benodigde expertise.

Nog niet beschikbare functionaliteiten

Twee van de functionaliteiten uit de kwalitatieve behoeftestelling blijken nog niet beschikbaar en maken daarom geen deel uit van de LOA. Het gaat om de *Blue Force Tracking* en de *Video down/uplink*. De behoefte aan deze functionaliteiten blijft bestaan en de vervulling van deze behoefte zal in de komende jaren technisch haalbaar worden. Naar verwachting kunnen deze deelbehoeften tijdens de uitvoering van de modificatie alsnog worden vervuld. De B/C/D-fase voor deze resterende behoefte zal worden voortgezet en de Kamer zal over de resultaten worden geïnformeerd.

FINANCIËN

Benodigd budget

Met de LOA is een bedrag gemoeid van € 103,2 miljoen (inclusief BTW, prijspeil 2009). Voor een totaaloverzicht van de financiële aspecten verwijs ik u naar de commercieel vertrouwelijke brief (Ter vertrouwelijke inzage gelegd, alleen voor de leden, bij het Centraal Informatiepunt Tweede

Kamer.) die de Kamer eveneens heden wordt aangeboden. In het projectbudget is een reservering opgenomen voor de twee resterende deelbehoefden. Het projectbudget komt ten laste van de Defensiebegroting.

Exploitatiekosten

De *Block II* Apache kan met het huidige personeelsbestand worden onderhouden. Hierdoor zijn voor de personele exploitatie geen financiële gevolgen voorzien.

De Amerikaanse landmacht heeft al veel ervaring opgedaan met het onderhouden van *Block II* Apaches. De *Block II* Apaches die in gebruik zijn, hebben in totaal duizenden vliegreuren gemaakt.

Hierbij is gebleken dat de materiële exploitatie voor de *Block II* gelijk is aan die van *Block I*. Weliswaar worden met *Block II* enkele nieuwe componenten toegevoegd waardoor de exploitatiekosten stijgen, maar daar staat tegenover dat er ook onderdelen worden vervangen door nieuwe componenten met een hogere betrouwbaarheid die minder vaak onderhoud nodig hebben. In de praktijk is bij de Amerikaanse landmacht gebleken dat deze twee effecten tegen elkaar kunnen worden weggestreept. Hierdoor leidt de *Block II* modificatie per saldo niet tot hogere exploitatiekosten.

OVERIGE ASPECTEN

Relatie met andere Apache-projecten

Momenteel wordt de (voor)studiefase uitgevoerd voor het project «Apache Zelfbescherming» (*Aircraft Survivability Equipment (ASE)*). In technisch opzicht is er geen relatie met de *Block II* modificatie. Voor het project «Apache Zelfbescherming» moet de B/C-fase nog worden uitgevoerd waarna de B/C-brief is voorzien voor 2010. Vervolgens zal de D-fase worden uitgevoerd. Hierdoor zal de modificatie van de helikopters voor de inbouw van de zelfbeschermingsapparatuur enkele jaren later beginnen dan de *Block II* modificatie. Een uitstel van de *Block II* modificatie is echter onwenselijk. De aansluiting op de laatste Amerikaanse *Block II* order wordt dan onmogelijk. Dit zou hogere kosten met zich meebrengen, en daarnaast zou de modificatie niet kunnen worden voltooid voordat in 2016 de Amerikaanse *Block I* ondersteuning ophoudt.

Nog dit jaar kan de Kamer de A-brief tegemoet zien voor de behoeftestelling van het project «AH-64D verbetering bewapening». Dit project heeft geen relatie met de *Block II upgrade*.

Opleidingen

Als onderdeel van het project worden de benodigde initiële opleidingen ingekocht voor de Nederlandse technische instructeurs. Vervolgens dragen de instructeurs zorg voor de bijscholing van het technische personeel. Daarnaast worden de bestaande opleidingen aangepast voor de opleiding van nieuw personeel. De verwerving van de leermiddelen is onderdeel van het project.

Industriële participatie

Door het ministerie van Economische zaken is compensatie bedongen.

Internationale samenwerking

Bij de aanschaf van het *Block II* modificatiepakket en de uitvoering van de modificatie wordt samengewerkt met de Amerikaanse overheid.

Infrastructuur, ARBO en milieu

De *Block II* modificatie leidt niet tot aanpassingen aan de bestaande infrastructuur. Naar verwachting leidt de *Block II* modificatie tot een verlaging van de werkdruk van de vlieger, en daardoor tot betere arbeidsomstandigheden. De *Block II* upgrade heeft geen gevolgen voor ruimtelijke ordening en milieu.

TOT SLOT

Door aansluiting op korte termijn bij de laatste Amerikaanse bestelling voor de *Block II* upgrade kan Defensie een groot deel van de behoeftestelling vervullen. Daarnaast kan Defensie door schaalvoordelen profiteren van een gunstige stuksprijs. Daarom ben ik voornemens uiterlijk in december van dit jaar de LOA met de Amerikaanse overheid te sluiten. Na de voltooiing van de B/C/D-fase voor de twee resterende deelbehoeften *Blue Force Tracking* en *Video downlink/uplink*, naar verwachting in 2011, zal ik de Kamer informeren over de resultaten.

De staatssecretaris van Defensie,
J. G. de Vries